

MAGYARORSZÁG A NAGYVILÁGBAN

A Végegylet külpolitikai állásfoglalása

**Végegylet füzetek 2.
2001**

ISBN 963 00 6370 0

Kiadja: Végegylet
Felelős szerkesztő: Takács Sánta András
Borító terv: Tettamanti Zsófia
Készült 1000 példányban
Rexprint Nyomda
Budapest
2001

Tartalom (oldalszámok)

Bevezetés - 7

1. A globalizáció kihívása - 8

- 1.1. Globalizáció és környezeti válság -10
- 1.2. A globalizmus mint politikai program -11
- 1.3. A nemzetállamok jövője és a nemzetközi szervezetek -13

2. Új utakon egy változó világba -15

- 2.1. Magyarország és a globalizáció -15
- 2.2. A nemzetközi kereskedelem és a nemzetközi tőkemozgások szabályozása és csillapítása -17
- 2.3. A felesleges népességmozgások csillapítása - 19

3. Magyarország és az európai integráció -20

4. Magyarország és szomszédai - 23

Zárszó - 27

Az állásfoglalás készítésében résztvevő munkaközösség tagjai:

Bíró Gáspár, politológus, egyetemi docens, ELTE ÁJK

Boda Zsolt, közgazdász, tudományos főmunkatárs,

MTA Politikatudományi Intézet

Feiler József, környezetpolitikai elemző,

Közép-Kelet Európai Bankfigyelő Hálózat

Fidrich Róbert, programvezető, Magyar Természetvédők Szövetsége

Forintos György, szociológus, ny. tudományos főmunkatárs,

Országos Közoktatási Intézet

Jávor Benedek, biológus, egyetemi tanársegéd, PPKE JÁK

Kajner Péter, közgazdász, Magyar Környezetgazdaságtani Központ

Lányi András, író, egyetemi docens, ELTE BTK

Sükösd Miklós, politológus, egyetemi oktató, CEU

Takács-Sánta András, biológus, doktori ösztöndíjas, ELTE TTK

Varga Zoltán, biológus, egyetemi tanár, KLTE

Magyarország a nagyvilágban

A Védegylet külpolitikai állásfoglalása

Bevezetés

A második ezredfordulón három nagy kérdéssel kell szembenéznünk, s hogy ezekre milyen választ találunk, az immár nemcsak fajunk, hanem földi lakóhelyünk jövőjének sorsát is meghatározza.

- A gazdasági növekedés és a környezetpusztító technológiák rohamos terjedése miatt egyre növekvő mértékű és intenzitású emberi beavatkozás következményei természeti létfeltételeink rohamos romlásával fenyegetnek, hosszabb távon fajunk fennmaradása forog veszélyben. A huszonegyedik században bolygónk átlaghőmérséklete 6 Celsius fokkal is emelkedhet. Becslések szerint a most élő fajok egyharmada el fog pusztulni.
- A világ népességének növekedése rövid távon megállíthatatlan. Ennek következményei súlyosbítják az ökológiai válságot.
- Az államok és a területi elven nyugvó politikai rendszerek meghatározó szerepét igen nagy mértékben vették át helyhez nem kötött, és a helyi társadalom ellenőrzésétől független, nemzetek feletti szervezetek.

Az emberiség történetében példátlan, rendkívüli sebességű folyamatok a jelenleg alkalmazott eszközökkel nem kezelhetők. Az alkalmazkodás a megváltozott körülményekhez a huszonegyedik században olyan léptékű civilizációs változásokat követel, mint amilyen egykor a földművelés és az írásbeliség megjelenése volt, később a tudományos-technikai forradalom.

Ennek a kihívásnak a Föld lakói csak együtt képesek megfelelni. Egyre több konfliktus tevődik át nemzetközi szintre, amit eddig az egyes államok a saját kereteik között oldottak meg. A szorosabb egymásrataltság kényszerűséget jelent, de egyúttal lehetőséget is teremt a globális együttműködés új formáinak kialakítására.

A Védegylet a fentiek figyelembe vételével kívánja kialakítani külpolitikai álláspontját. Három alapelvnek szeretnénk érvényt szerezni, melyek hivatottak arra, hogy meghatározzák Magyarország nemzetközi szerepvállalását és külpolitikai törekvéseit.

- **Az ökológiai katasztrófa elhárítása, a földi élővilág gazdag sokféleségének megőrzése az emberiség legfőbb érdeke. Az ezt**

szolgáló erőfeszítések élvezzenek a nemzetközi politikában feltétlen elsőbbséget bármely más érdekekkel szemben.

- **Magyarország részvétele az integrációs folyamatokban ne csökkentse, hanem növelje az ország cselekvési és kezdeményezési lehetőségét. Ezekkel a lehetőségekkel ne mások rovására, hanem partnereinkkel egyetértésben éljünk.**
- **A nemzetek közötti szorosabb kapcsolatok szolgálják a nemzeti és a helyi közösségek autonómiájának fenntartását, a szereplők egyenjogúságának és kapcsolataik kölcsönösségének jegyében.**

1. A globalizáció kihívása

A modern nyugati civilizáció az utóbbi másfél évszázad során az egész világra ráerőltette saját kulturális mintáit, társadalmi intézményeit és technológiáját. Viharos sebességű terjeszkedése az életformák gazdag sokféleségének drasztikus beszűküléséhez vezetett. Az emberi képességek és a természet kincsei csupán hasznosítható erőforrásként jönnek számításba, jövedelmezőségük mértékében, mint piacra szánt, tehát korlátlanul hozzáférhető, egymással felcserélhető és helyettesíthető áruféleségek. A rendszer legfőbb mozgatója, a haszonelv magában hordozza a szüntelen növekedés kényszerét, mivel az üzleti nyereség csak növekvő befektetési lehetőségek mellett realizálható. Ezért az egymással élethalálharcot vívó szereplőknek arra kell törekedniük, hogy elhárítsanak minden jogi, kulturális, morális vagy technológiai akadályt a növekedés útjából, tekintet nélkül bármilyen más érdekre.

A bioszféra teherbíró képessége azonban véges, nem viseli el a végtelen növekedést. S bár teljes erővel és egyre agresszívebb módszerekkel zajlik az életmód és a természet totális átalakítása a világszerte uralkodó technológiai-gazdasági rendszer igényei szerint, a természet pusztulását, az emberi élet minőségének hanyatlását, a társadalmi egyenlőtlenségek elmélyülését egyre nehezebb haladásnak, a jólét általános növekedésének beállítani. A piaci szereplők és intézmények azonban nem érzékelik azokat a károkat és terheket, amelyeket működésük ró a természetre és a társadalomra, sőt, hasznot húznak belőlük. (A környezetszennyezés „kezelése”, a kimerülő természeti források helyettesítése, a háborús konfliktusok szaporodása pótlólagos beruházási lehetőségeket kínál, növeli a GDP-t.)

A rendszer korrekcióját rendkívüli mértékben nehezíti, hogy függetleníteni tudja magát a környezetéből érkező negatív visszacsatolások hatásától, jelentkezzenek ezek akár természeti katasztrófa, akár növekvő társadalmi

elégedetlenség képeiben. A gazdasági hatalom példátlan mértékű összpontosulása néhány tucat túlsúlyos szereplő kezében rendkívüli befolyást biztosít az új, nemzetek feletti vállalatbirodalmaknak, megnehezít mindennemű társadalmi ellenőrzést, és korlátozza a helyi kezdeményezések szabadságát. Hasonló következményekkel jár az is, hogy az állami és nemzetek feletti bürokráciák egyre kiterjedtebb jogosítványokkal rendelkeznek. A felelős kormányzat elve üres formalitássá lett, a népszuverenitás pedig a választás aktusára korlátozódik. Mindez szélsőséges egyenlőtlenségek kialakulásához vezetett, a szellemi és a természeti környezet elsivárosodásához, nélkülözhetetlen erőforrások kimerüléséhez. Egy olyan gazdasági "racionalitásnak" szolgáltatja ki az egész emberiséget, amely kizárólag az üzleti haszonszerzés szempontjából mutatkozik ésszerűnek.

Az informatika és az elektronikus tömegkommunikáció a legjövödelmezőbb és legdinamikusabban terjeszkedő nemzetközi üzletágak. Térhódításuk megteremti a jobb tájékozódás és a globális párbeszéd lehetőségét, a gyakorlatban azonban a médiumok teremtetette virtuális világot a gazdasági globalizáció sikerpropagandája árasztja el, elnémítva a tiltakozás hangjait. Ennek az agymosásnak köszönhető, hogy a technológiai haladás és az állítólagos szabad piaci versengés iránti kritikátlan lelkesedésben azok a nemzetek is osztoznak, akiknek a fogyasztói bőség áldásaiért elviselhetetlen árat kell fizetniük. A tudatipar által buzgón terjesztett várakozások és hiedelmek pedig megnehezítik a realitások tudomásulvételét.

Az ökológiai katasztrófa nem a jövő fenyegetése, javában zajlik már ma is. A természet végromlását azonban megelőzi a politikai ellentétek tragikus kiéleződése: a harc az egyre szűkösebb erőforrásokért. Ezek közül az ivóvíz és a megművelhető földterületek szűkössége már a legközelebbi jövőben az erőszak eszkalációjával fenyeget. Egyre mélyül a szakadék a globális gazdasági versengés haszonélvezői és kárvallottjai között. Számolnunk kell azzal, hogy a növekvő kiszolgáltatottság, a megfizethetetlen adósságok felhalmozódása, a többség életminőségének romlása a huszonegyedik században feloldhatatlan, egyre éleződő helyi és nemzetközi konfliktusok kiindulópontja lesz.

1.1. Globalizáció és környezeti válság

A környezeti válság megannyi jelét ma már nap mint nap tapasztaljuk, a jövő kilátásai pedig még riasztóbbak. Katastrofális következményekkel fenyegető globális éghajlatváltozásnak vagyunk tanúi, amit elsősorban a légkörbe juttatott ún. üvegházgázoknak (elsősorban a szén-dioxidnak), valamint

a mértéktelen erdőirtásnak köszönhetünk. Az új évszázadban a földi átlaghőmérséklet akár 5-6 fokos emelkedésével és rendkívül szélsőséges időjárási viszonyokkal kell számolnunk. A felmelegedés következtében a világóceán szintje megemelkedik, és elborítja az alacsonyan fekvő partmenti területeket, több százmillió ember otthonát. Más sűrűn lakott területeken állandósulni fog az aszály, ami az édesvízbázisok túlhasználatával és elszennyeződésével együtt a világ egyes térségeiben már jelenleg is komoly problémákat okoz, nemcsak az ivóvíz, hanem az élelmiszer ellátásban is, amelynek 40%-a (világviszonylatban) öntözött földekről származik. Az élelmezési helyzetet tovább rontja, hogy a települések terjeszkedése, az intenzív földművelés és a túlleltetés következtében egész magyarországnyi termőföld vész el a világon minden évben. Ezt a természetes élőlénytársulások kiirtásával pótolják, ami a legfőbb oka annak, hogy a becslések szerint óránként két-három faj tűnik el örökre a föld színéről. Mivel Földünket az évmilliárdok során az élőlények formálták jelenlegi képére, az elszegényedő élővilág a jövőben aligha lesz képes biztosítani bolygónkon az emberi élet fennmaradásához nélkülözhetetlen állapotokat, például a légkör megfelelő összetételét, vagy a talajok termékenységét.

A környezeti válságot a népességrobbanás, az egy főre eső termelés növekedése, valamint a környezetpusztító technológiák terjedése együttesen okozza. A globalizáció mindhárom területen döntő szerepet játszik.

Népességrobbanás elsősorban ott következett be, ahol a nyugati civilizáció erőszakos térhódítása felbomlasztotta a helyi kultúrák szabályozott reprodukcióját. A hagyományos tudás, intézmények és munkakultúra hirtelen elértéktelenedése nyomán fellépő nyomor és zűrzavar késlelteti a megfelelő családtervezési normák elterjedését. A születés szabályozását tiltó társadalmi és vallási hagyományok pedig ellentmondásba kerültek a megváltozott körülményekkel.

A termelés (és következésképp a fogyasztás) folyamatos növelésén alapuló gazdasági rendszer ugyancsak a nyugati civilizáció terjeszkedése nyomán vált uralkodóvá világszerte. A növekvő nyersanyag-felhasználás és hulladéktermelés természeti környezetünk egyre fokozódó igénybevételével jár. Könnyen belátható, hogy egy véges nagyságú bolygón a végtelen növekedés képtelenség.

A tömegtermelés környezetpusztító technológiák elterjedésével járt. A világ energiafelhasználásának háromnegyedét biztosító fosszilis tüzelőanyagok (kőolaj, földgáz, szén) elégetése felelős elsősorban a globális klímaváltozásért. A szennyező gázok kibocsátásában egyre növekvő szerep jut az elképesztő méretű áru- és utasforgalomnak. A pazarlást ösztönző fogyasztói életforma terjedésével egyenes arányban növekszik világszerte a szilárd és folyékony hulladék tömege s ezen belül a veszélyes hulladékok részaránya. A hulladék

elhelyezése lassan megoldhatatlan feladattá válik, rendszeres újrahazsnosításával, illetve hulladékmentes termelési technológiák kialakításával azonban alig néhány országban próbálkoznak.

A terhelések korlátozására, a környezetrombolás mérséklésére irányuló nemzetközi politikai kísérletek rendre megghiúsulnak, a megállapodások legtöbbször hatástalanok maradnak. Jó példa erre az egymást követő klímakonferenciák kudarca. Ma már nyilvánvaló: a befolyásos politikai és gazdasági tényezőknek közvetlen érdeke fűződik a globalizáció pusztító folyamatainak fenntartásához.

Ha a jövőben a gazdag nemzetek tovább növelik fogyasztásukat, és egyidejűleg az életszínvonal és a technológiai kapacitások szélsőséges különbségeinek kiegyenlítődése is számítunk, méghozzá a világ népességének további növekedése mellett, akkor tökéletesen abszurd következtetésekre jutunk: olyan nyomás nehezedne a bioszférára, amit az már nem lesz képes elviselni. Ökológiai értelemben a ma uralkodó társadalmi-gazdasági rendszer fenntarthatatlan, a változások pedig elkerülhetetlenek. Választanunk csak abban lehet, hogy a változásokat pusztító hatású természeti és társadalmi megrázkódtatások kényszerítsék ránk, vagy pedig megpróbálunk ezeknek, amennyire lehet, elébe menni.

1.2. A globalizmus mint politikai program

Az eszmék, a tőke és az áruk akadálytalan mozgásának útjában álló nemzetállami akadályok fokozatos felszámolása a nyolcvanas években elsőrendű külpolitikai célkitűzéssé lett. A „kereskedelem határok nélkül” politikai program, aminek megvalósításán világszerte diplomaták, nemzetközi szervezetek, hatalmas érdekérvényesítési képességgel rendelkező üzleti csoportok munkálkodnak – tekintet nélkül bármely egyéb, környezeti vagy humanitárius érdekre. A globalizáció tehát korántsem gazdasági automatizmusok működésének a következménye. Ez a felismerés ma elengedhetetlen kiindulópontja mindennemű reálpolitikának, amely a kritikátlan elfogadás és a radikális elzárkózás között az aktív alkalmazkodás útját keresi.

A kereskedelem korlátlan liberalizálása nem csökkenti, hanem elmélyíti a szélsőséges egyenlőtlenségeket a régiók között és az egyes országokon belül. Ez szükségképpen vezet politikai konfliktusok kialakulásához, melyek pusztán gazdasági eszközökkel nem kezelhetők. A nemzetközi erőviszonyok gyökeres átrendeződése az elmúlt évtizedekben lényegében háborúk nélkül zajlott, a technológiai fölény érvényesítésével. A gazdasági, ökológiai, etnikai és vallási

ellentétek kiéleződése azonban valószínűtlenné teszi, hogy a jövőben is sikerül majd hasonló módszerekkel lokalizálni a háborús veszélyforrásokat. A tömeges elégedetlenség megnyilvánulásaival, fegyveres zavargásokkal, véres helyi háborúkkal, nem utolsósorban a nemzetközi terrorizmus terjedésével szemben a gazdasági rendszabályok és a fegyveres elrettentés eszközei hatástalannak bizonyulhatnak.

A széleskörű jogosítványokkal felruházott új, nemzetek feletti szervezetek növekvő befolyása a kilencvenes években, úgy tűnik, nem a jobb együttműködést szolgálta a nemzetek között, éppen ellenkezőleg, újfajta ellentétek forrása lett

- a résztvevők és a kívül rekedtek között (pl. NATO),
- a tagországok között, akiknek érdeellentéteit a jelenlegi globális rezsim működése nem egy esetben inkább elmélyíti, mintsem enyhítené (pl. WTO),
- a nemzetek feletti bürokráciák és a szuverenitásukat védelmező nemzetállamok között (pl. EU),
- a világ kormányzására törekvő testületek és a kormányzottak között: ez utóbbiak végképp elveszítik ellenőrzésüket a húsukba vágó, de tőlük egyre távolabb születő döntések felett (pl. IMF, Világbank).

A globalizmus hívei nem hivatkozhatnak a hagyományos értelemben vett demokratikus legitimitásra. A nemzetközi közösség metafora, de nem artikulálódik politikai közösségként: képviselők és képviselték kapcsolata meglehetősen egyoldalú, az előbbieket ellenőrzése gyakorlatilag lehetetlen, a döntéshozatal követhetetlen és titkos, a politikai felelősség tisztázatlan, névleges. Egyre több és ellenőrizhetetlenebb hatalom összpontosul a nemzetközi vállalatok, cégbirodalmak és pénzintézetek kezén, ezek működése pedig független mindennemű demokratikus ellenőrzéstől.

Különös veszélyt jelent ráadásul, hogy a nemzetállami korlátok lebontása nem szorítkozhat a legális érintkezésre. Az ember-, fegyver- és kábítószer-csempészet az elsőszámú haszonélvezője a határok nélküli kereskedelem számára előállított körülményeknek. A szervezett bűnözés globalizálódása közvetlenül fenyegeti a világ biztonságát. Szerény becslések szerint a gazdasági tevékenységek mintegy harmada zajlik világszerte a szürke és fekete gazdaságban, ami úgyszólván lehetetlenné teszi a gazdasági és politikai folyamatok előrejelzését. A kiútnak ebből a helyzetből ma még a körvonalai sem látszanak. Az államok egy jelentős részében az adórendszer, az üzleti titkot védelmező rendszabályok, az igazságszolgáltatás tehetetlensége stb. kifejezetten kedveznek a törvénytörő magatartásnak. Az illegitim

finanszírozási forrásokra szoruló politikai pártoknak pedig, sajnos, sehol a világon nem érdekük a szigorúbb és átláthatóbb szabályozás. Végül a demokrácia átalakulása pártokráciává megfosztja a civiltársadalmat a törvényesség védelmének hatékony eszközeitől

1.3. A nemzetállamok jövője és a nemzetközi szervezetek

Az alkotmányosság, a képviseleti demokrácia és a felelős kormányzat elve szorosan kötődik a nemzetállamok léteéhez. Problematikusnak tűnik ennek a politikai szerkezetnek az átvitele a nemzetek feletti politikai intézményekre. A törvényes kényszer eszközeivel felruházott „világállam” hatékony társadalmi ellenőrzése gyakorlatilag lehetetlen, a globális folyamatok közben tartásához kellő hatalom összpontosítása tehát beláthatatlanul veszedelmes következményekkel járna.

Az állami szuverenitás klasszikus koncepciója felett azonban eljárt az idő: a nemzetállamok sok tekintetben többé nem képesek hatékony és illetékes módon képviselni polgáraik érdekét. A helyi közösségek védelme és képviselete olyan nemzetközi rezsimek kialakítását kívánja, melyek szerint a népek a maguk választotta illetve történelmük során kialakult keretek között megőrizhetik jogukat az önrendelkezéshez. A társadalmi szerződés betartásának és betartatásának, a törvényesség védelmének legfőbb biztosítékát továbbra is a demokratikus jogállamban látjuk. Hagyományos közhatalmi funkcióit azonban egyre inkább megosztja majd egyrészt a helyi közösségekkel, másrészt nemzetközi és nemzetek feletti szervezetekkel.

A lokális és regionális autonómiák erősítése elsődrendű cél: ez kedvez a helyi sajátosságokhoz rugalmasan alkalmazkodó eljárásoknak, emberi léptékű, szelíd technológiák alkalmazásának, fenntartható társadalmi-gazdasági rendszerek kialakulásának. A döntéseket minél alacsonyabb szintre, lehetőleg a helyi közösségek hatáskörébe kell helyezni, hogy az érintettek felelősségük és illetékességük tudatában, szabadon határozhassanak a maguk és övéik sorsáról. Globális problémáink között nem egy akad, amelyre jó válasz csak helyben adható, s ehhez az első lépés a helyi megoldások létjogosultságának helyreállítása.

A globális egymásrautaltság tényleges körülményei között ugyanakkor elkerülhetetlen a nemzetközi kapcsolatok minőségének átalakulása, s ez igen lényeges kérdésekben korlátozhatja az államok szuverenitását. A gazdasági globalizáció korában a multi- és transznacionális szereplők tevékenységének szabályozása, a fenntarthatóság követelményeinek érvényesítése olyan

szervezeteket feltételez, amelyek egységes játékszabályokat érvényesítenek, és ezáltal megakadályozzák a visszaélést az állami szabályozások különbségeivel. Ezek a különbségek ma negatív versenyre készítetik a nemzetközi befektetők hajlandóságáért versengő államokat, ami többek között a környezetvédelmi és szociális szabályozás felpuhulásához vezet. A nemzetek feletti vállalatok könnyűszerrel kijátszhatják egymás ellen a helyi közösségeket.

Számolnunk kell továbbá a helyi és a globális (az emberiség vagy a bioszféra egészét érintő) érdekek közötti ellentétekkel. Könnyen belátható, hogy az utóbbiaknak is hatékony képviselőre kell jutniuk.

A nemzetek feletti szervezetek létjogosultsága napjainkban alig vitatható: a világgazdaság és a világméretű környezeti válság folyamatainak befolyásolása csak úgy lehetséges, ha bizonyos területeken a nemzetállamok elfogadják fennhatóságukat. Az ilyen szervezetek és testületek működésének nyilvánossága, hatékony ellenőrzése, eljárásaik megtámadhatósága, tisztviselőik elszámoltathatósága - tehát a demokratikus jogállam eljárásrendjének alkalmazása - biztosíthatja, hogy tevékenységük ne váljon öncélúvá, s a nemzetek feletti bürokrácia ne élhessen vissza a (szigorú feltételek mellett) ráruházott hatalommal.

A hatalom és a döntéshozatali szintek megosztása azonban egészében véve nem járhat az intézmények számának és befolyásának növekedésével. Éppen ellenkezőleg: az illetékes és hatékony döntéshozatal követelményének fokozott érvényesítése lehetővé tenné a globális rendszer önszabályozását a helyi és nemzetközi technobürokrácia jogosítványainak korlátozása mellett.

2. Új utakon, egy változó világba

2.1. Magyarország és a globalizáció

A magyar külpolitikát, korábbi hagyományainak megfelelően, a rendszerváltás óta a megkésetttség, a sodródás és a felelősség elhárítása jellemzi. Ennek két fő okát látjuk. Az egyik a birodalmi alárendeltség több évszázados beidegződése. Megszoktuk, hogy sorsunkat a nemzetközi erőviszonyok alakulása dönti el a fejünk felett, ezért hajlamosak vagyunk külpolitikai játékterünket a lehetségesnél is szűkösebbnek látni. Az "utolsó csatlós" és a "legvidámabb barakk" külpolitikusi minden előnyt a régiókat ellenőrző mindenkori nagyhatalom törekvéseinek engedelmes kiszolgáltatásától reméltek. Az önálló tájékozódás felelősségét és kockázatát a politikai elit a

rövid távon kényelmes és olykor kifizetődő, hosszabb távon újra és újra végzetesnek bizonyuló alkalmazkodás kényszerűségére hivatkozva hártotta el.

A másik ok a nyugat-európai fejlődési modell iránti kritikátlan nosztalgia. A német, utóbb a szovjet birodalom befolyási övezetébe tartozó Kelet-Közép-Európában a kényszerű elzártság és a történelmi kudarc tapasztalata sokakban azt a meggyőződést erősítette meg, hogy régióink számára a boldogulás egyetlen útja a kész nyugati minták követése, és a minél szorosabb betagozódás az euro-atlanti integrációba, amely jelenlegi formájában erőteljesen korlátozná a helyi és nemzeti érdekek érvényesítését.

1989 után Magyarország külpolitikai mozgástere kitágult. Tényleges lehetőségeinket azonban hamarosan korlátozta, hogy az egymást követő kormányok minden egyéb szempontot alárendeltek a NATO- illetve EU-tagság mielőbbi elnyerésének. A NATO tagjaként Magyarországnak a kül és biztonságpolitika valamennyi területén tekintettel kell lennie a szövetség álláspontjára. Vállalt kötelezettségeinkkel azonban jogok is járnak. Hogy ezekkel élni tudjunk, mindenekelőtt tudatosítanunk kellene, hogy a kétpólusú világrend összeomlása után a győztes nagyhatalmakhoz való minél szorosabb kötődés és alkalmazkodás politikája önmagában nem oldja meg térségünk és hazánk gondjait.

A magyar külpolitika vezérelvei (és még inkább a gyakorlata) módosításra szorul, az alábbi szempontok figyelembevételével:

1. A feltétel nélküli alkalmazkodás az integrációt korántsem gyorsítja, csupán költségeit növeli, és az ország alkupozícióit gyöngíti. (A Világbank és az IMF „legjobb tanítványaként” Magyarország a szerkezetátalakítással kapcsolatos pénzügyi, fejlesztési, kulturális stb. intézkedések terén célszerűtlen döntések sorát hozta. Ezek növelik kiszolgáltatottságunkat, a lakosság terheit, a rendszerváltás költségeit, de sem a világpiac, sem a nemzetközi közösség nem fogja soha „meghálálni”, hogy engedtünk a külső nyomásnak.)

2. A versengés a bebocsáttatásért az új nemzetközi szervezetekbe külön-külön csak fokozza a térség egyes államainak kiszolgáltatottságát, s ugyanakkor súlyos konfliktusok forrása lehet közöttük. Több mint valószínű, hogy a visegrádi kezdeményezésben résztvevő országok együttes fellépése, szorosabb együttműködése mindannyiuk számára kedvezőbb feltételeket teremtett volna a politikai és gazdasági újratájiékozódás időszakában.

3. Nincs feltétlen és automatikus összefüggés az állam politikai integrációs lépései és a (magán)gazdaság nemzetközi versenyképességének alakulása

között, ezért a kettő tennivalóit célszerű külön-külön értelmezni. A külföldi befektetők elsősorban nem az államközi szerződésektől teszik függővé lépéseiket, manapság ez, tetszik – nem tetszik, inkább fordítva történik.

4. A "liberális világforradalom" győztese közötti kapcsolatok és erőviszonyok nagy mértékben tisztázatlanok. Az új világrend a globalizáció és a regionalizálódás tendenciáit egyaránt tartalmazza. A nemzetközi szervezetek és a világgazdaság mai rendje átalakulóban van. Ezeknek a folyamatoknak a kimenetele még rövid távon is nyitottabb, mint ahogyan azzal a hazai elemzők általában számolnak.

Álláspontunk szerint a nyílt és következetes fellépés a nemzetközi szinten a fenntarthatóság elveinek érvényesítése mellett új szereplehetőséget kínál az országnak, és kitágítaná a magyar külpolitika mozgásterét.

Adottságaink ehhez kifejezetten kedvezőek. A globális technológiai-gazdasági verseny nyertesei ugyanis még sokáig gondoskodni tudnak arról, hogy országaik ne szembesüljenek a válság legsúlyosabb tüneteivel, és rövid távú érdekeiket követve elodázní igyekeznek a fenyegető katasztrófa elhárításához szükséges lépéseket. Azok a nemzetek pedig, ahol az életminőség romlása, az eladósodás és a társadalmi zűrzavar már a jelen égető gondja, kényszerpályán haladnak, akár beletörődnek függő helyzetükbe, akár az elzárkózás útját választják. Ezért gondoljuk, hogy ezen a téren kitüntetett szerep jut azoknak a köztes helyzetű országoknak, amelyek számára a pályakorrekció, a fejlődés új, fenntartható lehetőségeinek felkutatása még lehetséges, de már sürgető szükség. Magyarország ezek közé tartozik. Mi még okulhatunk azoknak az országoknak a példájából, amelyeket tönkretett a mechanikus alkalmazkodás igyekezete. Előnyünkre fordíthatjuk megkészettségünket. Szorgalmazhatjuk a nemzetközi szinten olyan új megállapodások és újszerű együttműködési formák meghonosítását, amelyek a környezetrombolás megfékezését, a nemzetek feletti gazdasági-politikai hatalomkoncentrációk fokozottabb ellenőrzését, a javak igazságosabb elosztását szolgálják, s elsőként ezek gyakorlati alkalmazásában.

Ezen az úton Magyarország új partnerekre és szövetségeseire találhat a gazdag és a szegény országokban egyaránt. Mindez jelentősen hozzájárulhat országunk kedvezőbb nemzetközi megítéléséhez. Ehhez azonban a magyar külpolitikának sokkal bátrabban és ötletesebben kellene élnie a kezdeményezés lehetőségével.

Diplomáciai erőfeszítéseink nem korlátozódhatnak a külgazdasági kapcsolatok útjának egyengetésére.

Partnereinket nem kereshetjük kizárólag az államok és kormányaik sorában. Figyelembe kell vennünk a nem kormányzati szereplők, a helyi közösségek és a médiumok megnövekedett szerepét a nemzetközi porondon.

Számolnunk kell a geopolitika horizontjának kiszélesedésével. Ez mérsékelheti függésünket a szomszédsági kapcsolatoktól, és lehetővé teszi, hogy szorosabb együttműködést alakítsunk ki távolabbi országokkal, érdekeink és törekvéseink rokonsága alapján.

2.2. A nemzetközi kereskedelem és a nemzetközi tőkemozgások szabályozása és csillapítása

A nemzetközi kereskedelem kb. kétszer olyan gyorsan növekszik, mint a világgazdaság egésze. A világ pénzpiacain mozgó pénztömeg több mint negyvenszerese az évente előállított termékek és szolgáltatások összértékének. A hajsza a befektetési lehetőségekért a világgazdaságot mesterségesen felpörgetett, rendkívül ingatag állapotban tartja, és kölcsönös függést teremt a nemzetgazdaságok között: az országok egymással versengve kínálnak kedvezményeket a nemzetközi befektetőknek.

A szabadkereskedelem elvének lényege a diszkrimináció tilalma: a helyi kormányok és a törvényhozás nem tehetnek különbséget a különböző importőrök, illetve a hazai és a külföldi vállalatok között. A formális egyenlőség a tőkeerősebb, fejlettebb technológiával rendelkező nemzetek illetve vállalatok által élvezett előnyöket gyakorlatilag behozhatatlanná teszi. Nemcsak a hazai vállalatok és munkavállalók kedvezményezése ütközik súlyos akadályokba, egyúttal lehetetlenné válik a helyi környezetvédelmi vagy szociális követelmények érvényesítése is. Többé nem tiltható ki a piacról a természetpusztító módon, vagy mondjuk gyermekmunkával előállított termék – efféle szempontok figyelembevétele önkényes diszkriminációnak minősül.

A világgazdaság szabályainak nem a globális piac, hanem a társadalmi közösségek érdekeit kellene védelmezniük. A szabadkereskedelmi konvenciókat szociális és ökológiai normákkal kell kiegészíteni, hogy lehetővé váljon az embertelen és környezetromboló üzleti magatartás szankcionálása. Ne lehessen többé a kereskedelem szabadságára hivatkozva korlátozni nemzetközi környezetvédelmi egyezmények vagy alkotmányos rendelkezések hatályát. Ki kell mondani, hogy a

multinacionális vállalatoknak és beruházóknak alkalmazkodniuk kell a vendéglátó ország törvényeihez és szokásaihoz. Rögzíteni kell azokat a nemzetközi adózási, munkajogi és környezetvédelmi minimálkövetelményeket, amelyek kizárnák, hogy az államok egymással versengve, a saját ökológiai és társadalmi érdekeik rovására nyújtsanak kedvezményeket. Meg kellene akadályozni a multinacionális vállalatok bújtatott profitkivonását leányvállalataikból. Törvényes úton kellene korlátozni a külföldi befektető jogát, hogy a kapott kedvezmények kiaknázása és felélése után vállalkozásaikat felszámolják és odébbálljanak.

A nemzetközi gazdasági folyamatok lassítása alapvető cél. Ezt szolgálná az ún. Tobin-féle adó is, amelyet a nemzetközi pénz- és tőke mozgásokra kellene kivetni. A globális áru-, tőke- és pénzmozgás lassítása stabilizálná a gazdaságot, és lehetővé tenné a társadalmi és ökológiai érdekek hatékonyabb képviselését. A nemzetközi piacok kereslete olyan „szívóhatást” jelent a helyi erőforrásokra nézve, amit semmiféle szabályzás nem képes ellensúlyozni. A nemzetközi pénzügyi rendszer a szegény régiókból származó megtakarításokat átszivattyúzza a prosperálóba (hiszen ott érdemes befektetni), és ezzel hozzájárul a globális egyenlőtlenségek növekedéséhez; a nemzetközi gazdasági tevékenységben való egyenlőtlen részvétel pedig az egyes társadalmakon belüli különbségeket élezi ki. Az elővigyázatosság és a fenntarthatóság elveinek jegyében tehát a nagyléptékű, ismeretlen kockázatokat hordozó, a helyi problémákra érzéketlen globális folyamatokkal szemben a helyi döntéshozatali szintet kell erősíteni.

A fenntartható gazdaság útja a lokalizáció: a gazdasággal kapcsolatos döntési jogosítványok visszatelepítése a helyi társadalom és a demokratikusan választott döntéshozó testületek illetékességi körébe, a nemzetközi vállalatok hatalmának korlátozása. A lokalizáció célja a helyi gazdaság változatosságának, a helyi társadalom önállóságának helyreállítása. Ez a törekvés korántsem piacellenes, megszüntetni csupán az önkizsákmányoló, a versenytársak elpusztítására irányuló, s a helyi gazdaságot, a helyi élővilágot feláldozó verseny kényszerűségét kívánja.

Az emberi szükségletek többsége gazdaságosan kielégíthető helyi és regionális forrásokból. A távolsági kereskedelem létjogosultsága elsősorban a természetföldrajzi adottságok különbségéből és a választékbővítés igényéből fakad. Európában azonban jelenleg több áru cirkulál az utakon, mint amennyit a raktárakban tartanak. A mesterségesen felduzzasztott forgalmi igények súlyos

társadalmi és környezeti terheket rónak az egyes országokra és településekre. Államilag finanszírozott autópálya-építéssel ezek a gondok nem oldhatók meg. Az automobilizmus érdekeit kiszolgáló közlekedés- és várospolitikai csak gerjeszti a gazdaság csillapíthatatlan étvágát a forgalmi kapacitások további bővítésére. Az EU keleti terjeszkedése növeli a tranzitországokra (köztük hazánkra) nehezedő nyomást. Arra kellene törekednünk, hogy ezt a forgalmat a vasútra tereljük, és ennek megfelelően kellene átalakítani a közlekedéspolitikai célrendszerét.

A lokalizáció elengedhetetlen feltétele, hogy a helyi társadalom ellenőrzést gyakoroljon a közművek és alapvető közszolgáltatások felett (vasút, távközlés, energiaellátás, vízellátás, oktatás, egészségügy, hírközlés), és rendelkezzen a termőföld és a nyersanyag-kitermelés meghatározó hányadával.

2.3. A felesleges népességmozgások csillapítása

A kivándorlók száma a legfrissebb becslések szerint évente 150 millióra tehető, ez a ma élő emberiségnek mintegy 3%-a – 30 millióval több, mint tíz évvel ezelőtt. A közeljövőben a migrációs folyamatok felgyorsulása fenyeget, mivel éppen a legszegényebb régiók lakossága növekszik a legnagyobb mértékben.

A népvándorlásszerű migrációt jelentős részben az elviselhetetlen túlnépesedés és a növekvő nyomor okozza, megállítani is csak úgy lehet, hogyha nemzetközi összefogás alakul ki e kettő megfékezésére. Emberséges, gazdaságos és hosszabb távon fenntartható megoldást az éhező embermilliók gondjaira csak az jelenthet, ha a saját szülőföldjükön jutnak tisztességes megélhetéshez. Ellenkező esetben egész régiók eshetnek ki a világgazdaság vérkeringéséből, s válnak a zűrzavar és a terror áldozataivá, miközben a bevándorlók milliói elviselhetetlen problémák özönét zúdítják a célországokra is, ahol beilleszkedésük súlyos társadalmi és kulturális feszültségeket gerjeszt. Maguk a jövevények pedig gyötrelmes vándorútkon ugyanúgy, mint a célországokban a kizsákmányolás, a jogtalanság és a megaláztatás számtalan nemének vannak óhatatlanul kitéve. A migráció egyre gyakrabban gerjeszt politikai konfliktusokat az érintett országokon belül ugyanúgy, mint külkapcsolataikban.

Magyarország a közeljövőben fokozott mértékben válhat a tömeges kivándorlás célpontjává, ezért elemi érdeke, hogy szorgalmazza az új

népándorlás megelőzésére alkalmas nemzetközi intézkedéseket, és tevékeny részt vállaljon bevezetésükben.

3. Magyarország és az európai integráció

Nem az a kérdés, hogy akarunk-e csatlakozni az Európai Unióhoz, hanem hogy miféle Európához csatlakozunk és miképpen.

Magyarország számára, tekintettel geopolitikai helyzetére, gazdasága sebezhetőségére, valamint kulturális elszigeteltségére, az európai integráció elutasítása vállalhatatlan kockázatot jelent. A csatlakozással kapcsolatos előnyök és kockázatok mértéke ezzel szemben nagy mértékben múlik a közösség jövőjére vonatkozó, még előttünk álló döntéseken, melyek kimenetelére a magyar külpolitika is befolyással lehet.

Határozott állást kell foglalnunk a részek önrendelkezésén és a különbségek tiszteletén alapuló egységtörekvések mellett, a kontinentális szuperállam létrehozásával szemben.

Európa közösség – szellemi értelemben ezer éve az. Soha nem is vezett ki belőle az összetartozás öntudata. A keresztény egyházak, a humanista Európa-gondolat, a tudósok köztársasága, a szabadgondolkodók és a forradalmi mozgalmak útjában az országhatárok sosem képeztek számottevő akadályt. Az erőszakos központosítás ezzel szemben idegen Európa szellemétől. Éppen a részek öntörvényű és egymástól független fejlődése az, ami Európát Európává teszi. Olyan értékes hagyomány ez, melynek feláldozásáért nem kárpótolhat a transznacionális vállalatoknak kedvező, egységes összeurópai tőke- és munkaerőpiac megteremtése.

Mi, magyarok történelmünk során mindig az Európa nyugati felével ápolt szorosabb kapcsolatokról reméltünk biztonságot és haladást országunk számára. Erről a huszonegyedik században sem mondhatunk le. De számot kell vetnünk azzal, hogy a nemzeti függetlenség lényeges elemeinek feladása nem ugyanazt jelenti az Unió keretei között technológiai-gazdasági és nem utolsósorban politikai fölényüket érvényesítő államoknak, mint kicsiny és hátrányosabb helyzetű társaiknak. A szorosabb föderáció követelése mögött egyes kontinentális nagyhatalmak igénye áll, hogy törvényesítsék és állandósítsák hegemoniájukat.

Ahhoz, hogy nemzeti önrendelkezésünket a lehető legnagyobb mértékben megőrizve léphessünk az európai nemzetek közösségébe,

rugalmasabbá kellene tennünk Európa-politikánkat. Mindenekelőtt szakítanunk kellene a csatlakozás időpontját fetisizáló, s a mielőbbi bebocsáttatást erőltető stratégiával.

Az Unió jelenleg intézményeinek reformjával és az integráció negatív hatásainak feldolgozásával van elfoglalva. A belső határok felszámolása, az egységes valuta bevezetése körüli bonyodalmak, a feketekereskedelem és az illegális bevándorlás szabályozásának hirtelen megnövekedett nehézségei, nem utolsósorban az összeurópai munkaerőpiacon kiéleződő ellentétek sokasága már ma is megkérdőjelezi a követett út járhatóságát. A politikai kockázatokat jelzi az Európa-szerte terjedő rasszizmus, a szélsőséges politikai mozgalmak növekvő népszerűsége. Európa pillanatnyilag nincs az új tagországok befogadására alkalmas állapotban. Elképzelhető, hogy ha megkönnyítenénk ennek kimondását, könnyebb volna rendeznünk viszonyunkat az Unióhoz, s nem partnereink kényszerülnének rá, hogy az új tagok felvételének halogatásához ürügyeket keressenek. Az az Unió, amelyhez Magyarország előbb-utóbb csatlakozni fog, valószínűleg számos vonásában különbözik majd a mostanitól. Nem a határidőkről kellene tehát diplomatáinknak alkudozniuk, hanem az integráció kereteinek és jellegének megtervezésében vállalhatnának kezdeményező szerepet – akkor is, hogyha ezt az ambíciókat nyugati partnereik kevésbé méltányolnák.

Érdemes volna például komolyan fontolóra venni a kétsebességű európai integráció gondolatát, amely tartalmazná a földindulásszerű változások megelőzésének biztosítékait, például a tőke-, ingatlan- és munkaerőpiacon. Ha nem ragaszkodnánk a tagsági viszonnal járó összes kiváltsághoz, hanem csak azokhoz, amelyek megfelelnek az ország jelenlegi teljesítőképességének, jóval könnyebben érvényesíthetnénk autonómia-igényünket olyan területeken, ahol arról elemi érdekeink feladása nélkül nem mondhatunk le.

Az ellenőrizhetetlen központi bürokráciákkal szemben pedig minden adandó alkalommal a tagországok közötti közvetlen, horizontális együttműködés hatalmas kiaknázatlan lehetőségeire kellene felhívunk a figyelmet.

Az Európai Unió illetve maga a csatlakozási folyamat a hazai környezetvédelmet egyes területeken régi adósságai törlesztésére ösztönözheti, s ehhez kellő nemzetközi forrásokat tesz számunkra hozzáférhetővé. A csatlakozástól a környezetvédelmi jogalkotás fejlődését várhatjuk, ami azonban nem jár okvetlenül környezetünk állapotának javulásával. A gazdasági integráció ugyanis természeti forrásaink („komparatív előnyeink”) fokozott kiaknázására fog ösztönözni, előnyt inkább a szállítástól és a távolsági kereskedelemtől függő fejlesztéseknek jelent, a környezetvédelem terén pedig a költséges technológiai megoldások átvételét ösztönzi majd. Az EU verseny- és

növekedésközpontú, a nemzetközi óriáscégeket támogató gazdasági és kereskedelmi gyakorlatának átvétele az újonnan csatlakozó országokat kiszolgáltatja a környezetet súlyosan terhelő gazdasági tevékenységeknek.

Egészében véve az integráció előnyös és hátrányos következményeinek aránya igen nagy mértékben a magyar külpolitika érdekérvényesítő képességén és saját preferenciáin múlik.

4. Magyarország és szomszédai

Az elmúlt évtized külpolitikai erőfeszítéseinek fő célja az euro-atlanti integráció volt, a szomszédos országok közötti együttműködés fejlesztése emellett háttérbe szorult. A "visegrádi" országok együttműködése, a Közép-Európai Kezdeményezés mindinkább kiüresedtek, diplomáciai látszattevékenységgé váltak. Még az olyan tisztán gazdasági érdekeket szem előtt tartó szervezetek, mint a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Egyezmény (CEFTA) is elveszítették jelentőségüket a résztvevők kompromisszumképtelensége illetve – gyakran látszólagos – érdekellentétei miatt, és még az ezekben rejlő csekély lehetőségeket sem sikerült kihasználni.

A szoros együttműködés szomszédainkkal elemi érdekünk, mivel

- az országot földrajzi helyzete különösen érzékennyé teszi a határokon túlról érkező környezeti hatásokra,**
- a Kárpát-medence geopolitikai adottságainál fogva könnyen lesz a helyi konfliktusokat kihasználó nagyhatalmak ütközőzónája,**
- csak így tudunk eleget tenni a határokon túl élő magyar nemzetiségekkel szemben ránk háruló kötelezettségeinknek.**

A Kárpát-medence ökológiai, vízföldtani és meteorológiai szempontból is szerves egységet képez. Országhatárokkal való mesterséges szétszabdálása többek között komoly környezeti problémákat is okozott. A bioregionális adottságok figyelembe vételén alapuló közös erőfeszítések, átfogó programok nélkül a térség államai aligha tudnak hatékony intézkedéseket hozni természeti környezetük pusztulásának megakadályozására. Magyarország számára különösen fontos ennek a szemléletnek a széleskörű elfogadása, és a regionális együttműködés megvalósítása.

A határokon átnyúló, nagyobb mértékű illetve folyamatos vízszennyezés nemzetbiztonsági veszélyforrássá lett. Hazánk felszíni vizeinek 95%-a határainkon túlról érkezik hozzánk, ami különösen kiszolgáltatottá tesz bennünket. 2000-ben a Tisza élővilágát súlyosan károsító szennyezések érkeztek Magyarországra Romániából. Az ehhez hasonló katasztrófák megelőzése a magyar külpolitika prioritásai közé kell hogy tartozzon. Hazánknak határozottan törekednie kell a potenciális szennyezőforrások felszámoltatására valamennyi szomszédos országban.

Az elmúlt évek pusztító tiszai árvizei is részben a folyó (illetve mellékfolyói) vízgyűjtő területén – elsősorban Ukrajnában és Romániában – zajló nagy mértékű erdőirtásokra vezethetők vissza. Az évről-évre egyre tetemesebb kár elhárítása érdekében szorgalmaznunk kell az erdőirtások beszüntetését, illetve az erdők újratelepítését.

A bős-nagymarosi konfliktus lagymatag kezelése a magyar külpolitika szegénységi bizonyítványa. Az országot ért ökológiai agresszió (a Duna elterelése) súlyos következményeinek enyhítése terén még a felemás hágai ítéletben rejlő lehetőségeket sem voltunk képesek kihasználni. Az ingatag magyar álláspont Szlovákiát a jogsértő állapotok makacs fenntartására bátorítja. Sürgősen kezdeményezni kellene egy ideiglenes vízmegosztási szerződés létrehozását, a végleges rendezés érdekében pedig ismételten a hágai bírósághoz kell fordulnunk.

A világ legveszélyesebb nukleáris reaktorainak jelentős része Budapest ezer kilométeres körzetében helyezkedik el. A magyar külpolitikának minden eszközzel törekednie kell arra, hogy további atomreaktorok lehetőség szerint ne épülhessenek ebben a körzetben, illetve arra, hogy szakembereink folyamatosan részt vehessenek a meglevő erőművek biztonságának ellenőrzésében. Ha biztonságukat illetően a legcsekélyebb kétely is felmerül, határozottan követelni kell leállításukat.

A globális felmelegedés következményeit, a csapadékmennyiség várható jelentős csökkenését, az egyes államok elszigetelten aligha tudják majd kezelni. Ezek a hatások olyan konfliktusforrássá válhatnak a térség országai között, melyek tovább mélyítik a már amúgy is meglevő ellentéteket. Ezzel szemben a környezeti problémák közös megoldása érdekében kialakított együttműködés kedvező tapasztalatai jótékony hatással lehetnek kapcsolatainkra.

A környezetszennyezés illetve környezeti katasztrófák nemzetbiztonsági összefüggései nálunk még új, meglehetősen riasztó perspektívát jelentenek, de korántsem számítanak újdonságnak a világ más tájékain. Észak-Afrikában, a Közel-Keleten vagy Közép-Ázsiában a vízkészletek hozzáférhetősége már régóta háborús veszélyforrás, ami jelentős befolyást gyakorol az érintett

országok külpolitikájára. A bős-nagymarosi konfliktus, valamint a tiszai árvizek és a cián-katasztrófa megmutatta, számunkra létkérdés lehet, hogy a szomszédos országok ökológiai biztonságát kölcsönösen biztosító együttműködés intézményesítése révén elejét vegyük hasonló állapotok kialakulásának a mi régiókban.

Magyarország az elmúlt évtized során rendkívül kényes geopolitikai helyzetbe került. Nemcsak tagjává vált a világ legerősebb katonai szövetségének (anélkül, hogy területileg a NATO tagállamaival határos lenne), hanem nagyon rövid idő, a felvételtől számított 12 nap leforgása alatt, eleget is kellett tennie szövetségesi kötelezettségeinek egy szomszéd állam elleni hadműveletben. A NATO jogot formál régiók katonai ellenőrzésére, tagsága viszont nem elérhető – esetleg nem is kívánatos – valamennyi szomszédunk számára. Így észak-atlanti elkötelezettségünk, jelentős biztonságpolitikai előnyei mellett meg is oszthatja Kelet-Közép-Európát. Ennek megelőzése, illetve a térség stabilitásának fenntartása érdekében Magyarországnak – mint a NATO „előretolt bástyájának” – mindent meg kell tennie. A Romániával kötött „Nyitott Égbolt” egyezmény jó példája annak, hogy elképzelhetők olyan kooperációs mechanizmusok, melyek a francia-német megbékéléshez hasonlóan, az egymásra utaltságból és a közös érdekekből fakadó együttműködési kényszer felismeréséhez, és a kooperáció megvalósításához, ezen keresztül pedig a térség stabilitásához vezethetnek.

Magyarországot és szomszédait a közös történelmi múlt, a nemzeti kultúrák közötti szoros kapcsolatok ezer szállal fűzik egymáshoz, de a kölcsönös félelmek és előítéletek, a sérelmi politika hagyományai lehetetlenné teszik az összetartozás előnyeinek kihasználását. Térségünkben nincs olyan ország, amelynek államhatárain belül ne élnének jelentős etnikai kisebbségek. Ez a sokszínűség Európa és különösen Kelet-Közép-Európa egyik legjelentősebb társadalmi tökéje, jelenleg azonban szinte kizárólag konfliktusok forrása.

A kedvező változások kilátásait nagyban rontja, hogy Ausztriát, Szlovéniát és Horvátországot leszámítva, a szomszédos államok krónikus belső instabilitással küszködnek, helyenként a gazdaság is romokban hever, az állam alacsony hatékonysággal működik, s a korrupció veszélyes méreteket ölt. Látványos javulásra rövid távon nem lehet számítani. A belpolitikai, etnikai és gazdasági nehézségek kiéleződése országainkat nem egyszer tette külhatalmak játékszerévé. A schengeni határok Magyarországot el fogják választani szomszédai túlnyomó többségétől. Ez a nemzetiségi és egyéb feszültségektől terhes kapcsolatok alakulását kedvezőtlenül befolyásolhatja, egyes politikai irányzatokat pedig máris a „magyar veszély” bevált rémképének

felelevenítésére indít. A jószomszédi viszony elmélyítésében érdekelt magyar külpolitikának tehát továbbra is súlyos nehézségekkel kell megküzdenie.

Meggyőződésünk, hogy komolyabb eredményeket a közeljövőben elsősorban a helyi illetve regionális együttműködéstől remélhetünk, gazdasági, kulturális és környezetvédelmi téren egyaránt. Környezetünk védelme és a határon túl terjedő szennyezések kérdése nemcsak konfliktusok forrásaként jön számításba. Kiindulópontja lehet a szomszédos országok között a közös és oszthatatlan felelősség felismeréséből sarjadó jobb megértésnek. Az együttműködésre minden alkalmat meg kell ragadnunk. Kerülnünk kell ugyanakkor, hogy az előítéletektől terhelt diskurzusban a bioregionalizmus gondolata a „nagymagyar” törekvések trójai falovának tűnhessen.

Az ilyen együttműködés egyik legfontosabb előfeltétele a lokális és regionális autonómiák erősödése, amely lehetővé teszi, hogy a helyi közösségek sajátos érdekeiknek megfelelő döntéseket hozzanak kultúrájuk és természeti környezetük védelmében. Az önkormányzatiság elvének következetes érvényesítése, a határokon átnyúló regionális együttműködés elmélyítése a funkcionálisan összefüggő térségekben hozzájárulhat számos etnikai, környezetvédelmi és területfejlesztési probléma megoldásához. Ez a politika azonban nem szorítkozhat a szomszéd országokban élő magyar közösségek autonómiájának követelésére, hanem stratégiai célként az egész kelet-közép-európai térség, és benne Magyarország hosszú távú fejlődésének eszközévé kell válnia.

A helyi ellentétek és aggályok oszlatásához hozzájárulhat a térség országainak –helyzetük és érdekeik tényleges rokonságán alapuló – együttes fellépése a nemzetközi fórumokon, globális környezetvédelmi kérdésekben.

Zárszó

Állásfoglalásunk végén nem fordulunk javaslatokkal a döntéshozókhoz. A politika nemzeti és nemzetközi intézményrendszerének csődje része a vizsgált helyzetnek. Ezért a globális válságból kifelé vezető úton az első, elengedhetetlen lépésnek azt tartjuk, hogy a sorsdöntő elhatározások ne a világpolitika kódbe vesző csúcsain szülessenek, hanem a helyi közösségek és civil kezdeményezések globális párbeszédéből. A megoldást nem a kormányok, hanem a népek összefogásától reméljük. Annak a felismerésnek a terjedésétől, hogy a felelősséget jövőnkért és utódaink sorsáért nem engedhetjük át senkinek, s a változtatás és a védelem eszközei elsősorban helyben adottak.